

ЦРНОГОРКА.

ПРИЛОГ „ЦРНОГОРЦУ“ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ

БРОЈ 20.

ЦЕТИЊЕ 4. ДЕКЕМБРА 1871.

ГОД. I.

СМРТ КНЕЗА ДАНИЛА.

(Из „Дневника“, пок. Симе Калужеровића.)

(Свршетак.)

3. Августа, у 2 сата по подне.

Хвала Богу, оданух мало. Све прође на миру. Безбожна жеља многијех српскијех злотора неиспуни се. Братска се крв неспори, као што то често бива при оваквијем приликама у многијем земљама. Крв народна не оскрвну земљу свете слободе. Син Мирков, Никола, ипоријем начином би проглашен за кнеза, напшедијема безсиртога Данила. На томе има се захвалити енергији и мудрости војводе Мирка, а тако исто и у истој мјери, ако не и више љубави и свјесној оданости народа црногорскога јуначкој кући Петровића. То је учинило и учинило би свагда немогућим сваки издајнички покушај, да се овај народ попусти.

Јуче у 11 сати присије спровод на Цетиње. Ту се бјеху искупили сви главари црногорски и брчки и остали народ преко 6000 душа. Одмах унесоме тјело Данилово у цркву и почем се замат очекивање владика из Котора, искупљени свештеници отпояше опјело и затјем сахранише свога витешког господара у истој цркви у оној гробници. Ђе је њеко вријеме почивао Петар I. и Петар II. Међутјем црногорски топови си громкијем својијем гласом најјеститије ожалошћеном Српству, да великога Данила хладна плоча већ покрива!

Јесте ли сада задовољени, о ви подли крвници? Јесте ли заситили вапа звјерска срца? Јесте ли угулити ону паклену ватру, којом пљамтијаху вапне црне душе? Јесте ли угасили клету жељ за крвљу српском, од које сте ви отпади?

А и ви вјечни непријатељи Српства, јесте ли се опоравили од грозницава страха који вас обузмише, од како се на црногорском пријестолу појави Данило, који би био ослободитељ угњетенога Српства?

Донста, на грдну несрећу нашу, ви лични непријатељи Данилови, можда сте данас у ње-

колико задовољени, у њеколико велики, јер се у свему неиспуни вапа безбожнога коловође вашег, који мишљаше, да ће се посадије смрти Данилове попети на крвави пријесто црногорски какав аустријски принц. На и ти народима, који љубе слободу толи мрска државо, и ти данас пливаш у весељу и пјеваш „побједну пјесан“ јер си се опростила твога највећег супротивника на југу, који је увијек твоје подле безбожне и за Српство убитачне сајете презирао, а твоје луде пријетње исмијевао. Али тај поштени супротивник није — леде нама! — вјеровао, да ћеш ти, српски Јудо, до те смјелости доћи, да наоружаш руку безбожног убице, да ће крвнички самокрес ватром планути у оном истом часу, кад су се твоји подли најамници с њиме као притворни пријатељи руковали, изражавајући му лакше жеље. На несрећу Српску Данило није хтјео да мисли, да политика песна ништа друго пред очима, већ једино интерес своје државе, и да она невразбира нимало за средства, којима ће се послужити, да дође до своје цијели. Она се хвата онога средства, које ће је најбрже и најјесигурије довести цијели, па ма то било како подло и безбожно. Ђе је говор о политици, себичној као што је ова, ту не може бити ни спомена о витештву, о моралу, вјечној правди. Леденијем државницима то су ријечи празне, које ништа незначе. Да је Данило који пут промислио о овим истинама, хоћаше се јамачно боље чувати, па и данас жив бити. Камо среће, да је више опрезан био, и да је своју пажњу поклонно њекијем околностима, које се појављиваху више пута за вријеме његовог бављења у приморју. Али он није хтјео вјеровати, да слично криво дјело, које свијет злочинством називае, државници зову само си простијем и невинијем именом „подузеће“ — Impresa. Због тога је то невјерство своје главом платио.

По на страну сада разлагања. Вријеме је да укратко опишем, шта се даље свршило на Цетиње.

По свршетку тужне црквене светковине стајаше на пијаци многобројни искупљени на-

род. У њему се комешаше различно осјећање: жалост за Данилом, жеђ за осветом и жеља за новијем господаром. У толико изађе међ парод Никола и народ га поздравља са громким: Живно! С њиме бјеху још Мирко, сви сенатори и кнегиња Даринка.

И Никола се попио на једно узвишено мјесто. Свечана тишина завлада, а он проговори:

„Браћо! На вашем јуначком лицу читам вам бол и гњев: боли вас што сте изгубили доброга господара и оца, а гњевни сте, што га неосветисте из душману његовом. А како је тек мени, браћо! Ви изгубисте у кнезу Дамилу господара и оца, а ја и господара и оца и стрица! Али ово није час, да се напуштамо осјећању, а да је — први би ја био, који би устао да покајем мученика, мога и вашег до-бродетелца и узданицу свега народа нашег. Ја би имао колико и ви и још много више разлога за то. И када дође тај час, будите увјерени, да ћу бити уз вас, као што сам ја у-вјерен, да ћу с вама успјети у нашој заједничкој жељи. Сада пак морам вас братски опоменути, да стегнете јуначка срца ваша. Воља ваша и жеља нашега упокојенога господара позива ме на црногорски пријесто. И ја сје-дујем праву моме и одишам великој жељи мојој. И свечано вам изјављујем, да ћу радиће за-срцељу вашу увијек имати пред очима моје среће предке од владике Данила, који је уда-рио темељ слободи нашој, до незаборављенога кнеза Данила, који је раширио границе наше и који би, да му је било живота, извјесно створио једину границу српску. А и ја од вас, браћо, очекујем, да ће те ми свагда вашијем јунаштом и вашијем врлинама помоћи, да на-пу српску ствар унаприједио и створимо, као што су ваши предци помагали својојем госпо-дарима. Скоро за двијеста година ни у једној срећи нијесу се одвајали они од народа, и са славом Црногораца расла је једнако и заслу-га њихова. У овој чврстој, неразлучној свези, браћо, пођимо и одамо унапријед и брзо ће-мо заљечити све ране народне и скоро ћемо постићи једину жељу народну. Живице браћо! Живно дух народни, који ће да створи слободу и јединство!“

И народ кликне громко: „Живно кнез Никола!“ које се дуго орило, а Никола приђе кнегињи и пољуби јој руку и сједице поред ње с лијеве стране.

За тијем приступи Мирко и пољуби руку прво кнегињи, а затим сину новоме кнезу. То исто и сви остали редом учине. У толико

почну гурвати топови и пушке црногорске.

И тако се овај радосни чин сврши у о-вом жалосном времену, сврши се у најбољем миру и реду. Ово је међем рањеном срцу на-родном, ово је утјеха уцвјеленој души њего-вој. Народ види опет свога господара, млада и млада духа и науке и у жилама његовијем опет се повраћа снага као што се повраћа и на-да у околиној подјарљеној браћи, јер за-ла на пријестолу црногорском лична за-мјеника Данилова, од кога изчекиваху спасење своје. Но исто тако повраћа се зебља у пакленијем душама непријатеља Српства, јер виде растр-гане демонске замке њихове.

Јака ти земља непрежаљени и бесмртни кнеже Данило, а живи и дај живота народу своје кнеже Никола!

Истог дана.

Синоћ је амо с парабродом Лојда приспио руски консул г. Петковић, и одмах је кренуо на Петине, али је тамо приспио кад је већ било све свршено. Исто тако синоћ касно до-ђе из Скадра консул француски г. Хекард и данас послјеподне отпутује на Петине.

Обојници је жао морало бити, што Црно-горци свршише посао без њих, по Црногорци су се научили непуштати никога, да им се брине у њихове послове, а камоли у овој ства-ри, где их око два вијека вежу за многоза-служну породицу Петровића!!

Овђе морам још нешто додати, које ни-јесам у своје вријеме у моме дневнику заби-љежио, јер сам тек доцније дознао.

Кад је у Неђелу вече онај Црногорац посно кнеза Данила у кућу г. Бјеладиновића, кнез је непрестано путао за умирење својојем Црногорцима говорио: „Мени није ништа!“

Кад су га поставили на постељу и кад су му љекари почели из утробе водити крета зрна, рече сколостојећијем Црногорцима, који су чувши жалосну вијест дотрчали са Причања и ту плакали: „Рђе, што плачете!“

Шутра дан у буцању осмј споменути-јех ријечи изговорио је још и ово: „Па што — па што они кнез од Србије хоће... нека — нека буде краљ, ја ћу бити прости солдат... држ' недај да Турци улегу у манастир... држ' непаздај!...“ Звао је њеке Црногорце и именом и претстављајући себе у битки с Турцима, постављао их је на различна згодна мјеста храбрећи их, да добро брано заузете кљавце. Спомињао је даље: „Чего — Чупе — Грахово... држ'... чувај... Кучи... сабаља... круна... јуриш... држ', не издај... Напријед мојици.“ Ова

и овакве ријечи говорио је догод није из-
дахнуо.

Убицу није никада споменуо ни именом,
ни друго што о њему, па ни док је био при
себи ни послје кад је бунцао. Име крвника
било му је познато, јер оно исто вече око 9
сати казали су му га изјавивши га уједно
да је Тошо ухваћен.

Као што сам већ споменуо, у Понеђељ-
ник у вече око 10 сати присје из Дубров-
ника Петар Стеванов Вукотић. Дошавши близу
куће Бјеладиповићеве, дозна за смрт кнежеву.
Поражен тијем црнјем гласом поче одмах иза
гласа још на улици делекати. Тек што уђе у
собу, у којој се налазаше тијело Данилово
паде ницше пред постеоме грозно јечајући.
Сузе му потоком низ образ потекле. У мало
да се незадуши од силна плача. Чувши кнеги-
њу, која се мало прије на молбу околостојећих
бјеше уклонила у оближњу собу, да малко
отпочине, како би могла сјутра предузети црн
вут на Цетиње. Чувши искрени и непритворни
плач једнога вјерног пријатеља и поштеног

савјетника њеног мужа, устаде, и дође и она
и придружи се Петру клекнувши с друге стра-
не постеле, те тако заједно стадоше тужити
и грозно нарицати купајући се у својијем су-
зама, особито поштени Петар. Бјеху то доиста
крваве сузе.

И пошто се сити наплакаше, ђипи Петар
као бјесан, дохвати се руком свога оштрог
јатагана, те поче као изван себе викати страш-
нијем гласом: „Перекох ли ти књаже, да не-
силазини у крвничку земљу?! Аох нама наше
сунце жарко, ће погиге на вјеру у невјере! итд.
Кад то говораше страх га бјеше погледати,
избуљно крваве очи, па изгледаше као рањен
лав. Једва након дугог времена и са великом
муком умирише га.

Да се овај човјек нашао у Даниловој
прагњи оне несретње вечери или се не хоћаше
догодити „talentat“, или би многе мајке, сестре
и љубовце тешко закукале и у црно се за-
виле.

(С тијем се свршава „дневник“ покојнога
родољуба.)

Шта се догодило поручику Јергунову

Од Ивана Тургењева

(Наставак.)

Поручик бјеше чисто изван зебе. Глава
му се пртијаше. Све му бјеше ново: онај ми-
рис, оне чудне пјесме, она свјетлост у сред
дана, оно слатко, а највише Колибра, која му
се све више приближаваше, па њена сјајна
свидена коса и њено увијек сјетло лице. „Она
је Русаљка“ рече у себи чудно се осјећајући.
„Душине, реци ми, од куда ти се прохтјело
да ме зовнеш?“

— Ти си млад момак, мени је мило то.

— А, а шта ће Емилија на то рећи. Она
ће доћи, јутрос ми је писала.

— Ни ријечи Емилији — убиће ме.

Поручик се смијаше. Зар је она тако зла?

Колибра дрмаше главом. „Не убијају само
змије. Па ни г.ђи Фричовој ни ријечи.“

И ставивши прет поручику на чело, рече:
„Разумјете ли, г. официру.“

Поручик се намршти. „Добро, чуваћу тај-
ну твоју, али зато ми мораш за награду дати
један пољубац.

— Не сад, него кад поћеш.

— Али сад! И он се нагне к њој, по

она му се малко извуче и исправи се као
гуштер, када човјек у ливади стане на њега.
„Дакле добро, како хоћеш“, рече он.

Колибра стајаше мало замишљена, па он-
да се присејаше да му приступи али у исти
час зачуше се три јака удараца у кући, и
Колибра брзо скочи. — „Данас, не, сјутра, јест
сјутра дођи...“ рече му са усиљенијем смје-
шењем.

— У које доба?

— У вече у седам.

— Добро, али сјутра ми мораш припо-
вједати што си се толико од мене крила.

— Добро, добро, сјутра г. официре.

— Лијепо, ја ћу ти сјутра допјети један
мали дар.

— Нипошто, повиче она и луне погом.
Ово, ово, ово (показујући на одијело, украсе
и све што има) ово све моје. Дарове нипошто.

— Не љутите се госпођице, не примо-
равам никога. С богом... А пољубац? Колибра
скочн лако, обрла поручика и пољуби га, а
поручику се учини као да га кљуи додирну.
И он је хтјед пољубити, но она му се изтр-
гне и побјеже на мали диван.

Поручик изиђе из собице — само још
чу, како Колибра за њим забрави врата.

У салону госпође Фричове не бјеше ни-
кога, и поручик, коме баш није ни стало да

се са Емилијом састане, пође на поље, и на прагу сретне домаћицу.

— Зар идете господине поручице? Занита га са непријатном пријатношћу. Зар нећете чекати Емилију?

— Морам вам казати госпођо, да нијесам научно чекати, па може бити да нећу ни сјутра доћи. Кажите то својој нећаци.

— Добро, добро, али ваљда вам није било дуго вријеме?

— Није.

— То је све што сам хтјела знати. С богом.

— С богом!

Поручик се врати кући, легне на постељу и баци се у дубоке мисли. „Који је то ђаво. Зашто ми је Емилија писала? Звала ме а нема је код куће.“ И опет узме њено писмо и преврташе га по руци. Хартија мирисаше на дуван, а на крају писма бјаше једна ријеч избрисана. Шта може то бити? Је ли могућно да стара чивуткиња није ништа знала о томе? а особито она, ко је она!

Колибра му не иђаше никако из главе, и он с нестрпљењем очекиваше друго вече, и ако је у исто вријеме и њеки страх осјећао од лијепе Колибре.

Пред подне оде поручик на пијану и послије дугога погађања купи у селу један златан крстић на црној кадињској папљини. Нека говори колико хоће да неће дара, ипак ће га узети а не усхтје ли баш, Емилија га донесла неће одбацити.

Око шест ура у вече лијепо се обуче и углади поручик и оде у кућу фричова. Тек што је ушао рече му да Емилија опет није код куће, али да ће овога часа опет доћи. Поручик климне главом, уђе у собу и сједне. Госпођа фричова насмјешн се, т. ј. покаже само своје дугачке жуге зубе и изиђе изван. И тек што је изишла поручик погледа на тајна вратаца. Бјеху затворена. Два пут је лупао, али му се неотворише. Прислушкиваше, али ништа не чујаше. Хтједе их на посљедку обити, али не могаше. Загуцљивим гласом викаше: „Колибра, Колибра! али му се неозиваше; и већ се разгљеви осјећајући да му је увијек једна војничка част и хтједе да оде, кад се на једанпут вратаца у пола отворише и поручик брзо утрчи у нутра. На дивану лежаше Колибра у сасвијем жутом одијелу. Бијелу марамицу држаше на устима и смјаше

се тако, да су јој сузе удариле на очи. Своју дугу косу подијелила је сада у двије плетенице на крају привезане црвеном папљинком. Ноге, на којима је имала црвене ципеле, прекрстила је под собом. Диван бјеше сада сасвијем уз зид, а на трезви стајаше самовар и двије шоље. На истоме столу бјеше и гитар.

Поручик, који је све то прегледао приближи се дивану, али прије по је могао и ријечи проговорити, Колибра, пружив хитро руку, побрка му његову лијепо очешљану косу. Јергунов се наљути, а она сасвијем дјетињасто одговори, да је тако љепше, и понуди га, да сједне на крај дивана. Поручик сједне на је запита: „Што бјежиш од мене, зар се боиш?“

Колибра се згури као мачка, и гледаше га са стране: „Ја? не.“

— Не треба да си тако дивља, рече поручик озбиљно. Је ли, ти се сјећаш онога обешања?

— Сјећам се, одговори Колибра, пошто га дуго са стране гледаше.

— Па? рече Јергунов, и хтједе приближити се.

— Лакше господине.

Колибра расплете косу и шибање једном плетеницом поручика по руци.

Поручик бјеше са свијем збуњен. „Какво очи има, неваљалица,“ рече у себи.

— Али што си ме амо дозвоља?

Колибра изгледне главу и слушаше.

— Емилија? запита поручик успахирено. Колибра слегне с раменима.

— Је си ли чула што?

— Ништа.

— Ништа! понови поручик. Дакле ја могу. — И опет тргне брзо руку натраг. На прсту своје опазе кап крви. „Каква будалаштина, рече тресајући руку — увијек те игле вапше! Али каква је то проклета игла! Запита опет када је видно у ње нешто налик на златну стријелу — та то је нож — ти си права вјештица.

Колибра се смјаше. „Јест, јест, ја ћу убошти.

Јергунов је гледаше са стране. „Она се смеје а лице јој увијек тужно.“ „Погледај ово,“ рече за тијем гласно и покаже јој златан крст.

— Шта? запита Колибра дјетињасто.

— Ово, је ли да је лијепо?

Колибра га гледаше равнодушно. „А, то је крст, ми то носимо.

(Продужите се.)